

**ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ С
БАЛКАНСКИТЕ СТРАНИ**

Вяра Кюрова

**DYNAMICS OF THE FOREIGN TRADE OF BULGARIA WITH
BALKAN COUNTRIES**

Vyara Kyurova¹

Received: 30.01.2017, Accepted: 13.02.2017

Abstract

The foreign trade activity with the Balkan countries has an important role in enhancing the competitiveness and prosperity of enterprises in Bulgaria. These countries are among the most important trade and economic partners of Bulgaria, which occupy a priority place in foreign trade. In this context, the objective of this paper is to explore and analyze the development of foreign trade in goods between Bulgaria and the Balkan countries. To study the trend, statistical data for the period 2011 to 2015 was analyzed. The dynamics of foreign trade - total, by trading partners and by individual products are explored. The import and export of goods groups such as: consumer goods; raw materials; investment goods; energy resources and other goods are analyzed. Conclusions are made for the development of foreign trade with the surveyed countries and the need for action to stimulate foreign trade.

Keywords: *export, import, foreign trade, turnover, Balkan countries*

JEL Codes: *P45, F10*

---

1. Въведение

Основен въпрос за предприятията, особено в условията на непредвидима динамично развиваща се и глобализираща се икономика, е повишаването на тяхната конкурентоспособност. Значение за това имат

---

¹ Faculty of Economics, SWU "Neofit Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria, Associate Professor, PhD, verivasileva@abv.bg

редица фактори, проявяващи се в самите предприятия, но един от най-съществените е осъществяване на външно-търговска дейност с балканските страни. От своя страна реализирането на търговски операции с тези страни способства за икономическа устойчивост и просперитет на бизнеса. Нещо повече, страните, които участват в международната търговия имат възможност при дадени ресурси да задоволяват по-добре потребностите си (Пехливанов, Кюрова, 2013, с. 20). За интензивиране на пътищата за ползотворна търговия между отделните народи, особено между тези от близки култури, каквито са страните на Балканите, е препоръчително по-засилено да се използват ефектите на межкултурния диалог (Кирякова-Динева, 2016, с. 320), тъй като те в голяма степен допринасят за преодоляване на различията за общуване в бизнес средите. Същевременно по-активното участие на международния пазар чрез насърчаване на износа води до по-интензивна конкуренция и до подобряване на производителността (Wagner, 2007). Конкуренетоспособността е свързана с нарастване дела на износа и неговата устойчивост на външните пазари. Според Ив. Ангелов „конкуренетоспособността показва възможностите на икономиката да повишава националната производителност, качество и да се състезава с другите икономики на регионалния и глобалния пазар” (Ангелов, 2005).

Имайки предвид обстоятелството, че външната търговия стана господстващ фактор за икономическо, политическо, обществено и културно развитие на света, то тя сега е определящо условие за икономическия ръст и развитие на много предприятия и страни (Пехливанов, Кюрова, 2013, с. 20). В тази връзка някои автори разкриват, че анализът на обемите, динамиката и структурата на външнотърговския стокообмен дава възможност за открояване на ролята и мястото на външната търговия в икономиката на всяка страна и за тенденциите на включването ѝ в стоковите пазари и респективно конкурентоспособността (Георгиев, Калчев, Андонов, 2003, с. 65). Изследването на външната търговия и познаването на механизмите на въздействие върху националната икономика са стабилна основа за провеждане на успешна икономическа политика (Ангелова, Иванов, Петков, Славева, 2011, с. 57).

Разработката е ориентирана към външнотърговския стокообмен със стоки, тъй като той заема важно място във външната търговия на България. Балканските страни са едни най-важните търговски и икономически партньори на България, които заемат приоритетно място

във външната търговия на страната. В този контекст **целта** на настоящата разработка е да се изследва и анализира развитието на външната търговия със стоки на България с балканските държави (Албания, Босна и Херцеговина, Турция, Македония, Сърбия, Черна гора, Косово)². Във връзка с това е направен анализ на статистически данни за периода от 2011 до 2015 г. Считаме, че този период е достатъчно голям, за да създаде възможности да се направят съответните изводи и да се очертаят тенденциите в развитието. В разработката се използват статистически данни от НСИ и БНБ.

Изследват се динамиката на външнотърговския стокообмен – общо, по търговски партньори и по отделни продукти. Анализиран е вноса и износа на следните групи стоки: потребителски стоки; суровини и материали; инвестиционни стоки; енергийни ресурси и други стоки. За нуждите на изследването и анализа са изчислени такива статистически характеристики, като абсолютен прираст и темп на растеж.

2. Резултати и обсъждане

Външнотърговският стокообмен със стоки с балканските държави се характеризира с положително търговско салдо през целия изследван период (фиг.1). Независимо от този факт се констатира, че след 2011 г. се очертава трайна тенденция на намаление. Същевременно данните разкриват, че външнотърговският стокообмен с балканските държави нараства с приблизително 1,2 пъти, т.е. от 4439,7 млн. евро през 2011 г. на 5119,3 млн. евро през 2015 г. Най-голям прираст е реализиран през 2012 г. – 237,7 млн. евро, а най-голям спад – през 2015 г. (123,1 млн. евро). Средният темп на нарастване на стокообмена с балканските държави е 103,7 %. Това означава, че стокообменът е нараствал с 1,037 пъти всяка година спрямо предходната или с 3,7 % за година.

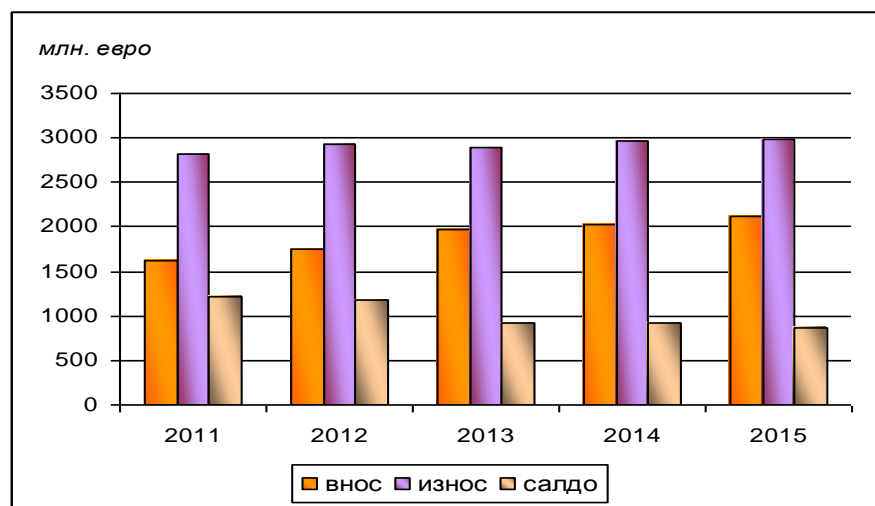
Важен индикатор за състоянието на външната търговия на България е величината на износа. През целия изследван период се наблюдава постепенно нарастване на износа към балканските страни, с изключение на 2013 г. Абсолютният прираст с верижна база показва, че

---

² Забележка: Съгласно класификацията за стокообменна по основни търговски партньори и региони на БНБ към балканските държави се включват Албания, Босна и Херцеговина, Турция, Македония, Сърбия, Черна гора, Косово. В изследването не са включени страни членки на ЕС като Гърция и Румъния.

най-голямо нарастване на износа има през 2012 г. спрямо 2011 г. (с 105,7 млн. евро). Прави впечатление, че за изследвания период увеличението на износа е над 1 път, т.е. от 2825,3 млн. евро през 2011 г. на 2992,8 млн. евро през 2015 г. Като цяло износьт за периода 2011 -2015 г. расте по-бързо от вноса, което е предпоставка за формиране на положително търговско салдо.

Фиг. 1. Динамика на външотърговския стокообмен със стоки с балканските държави

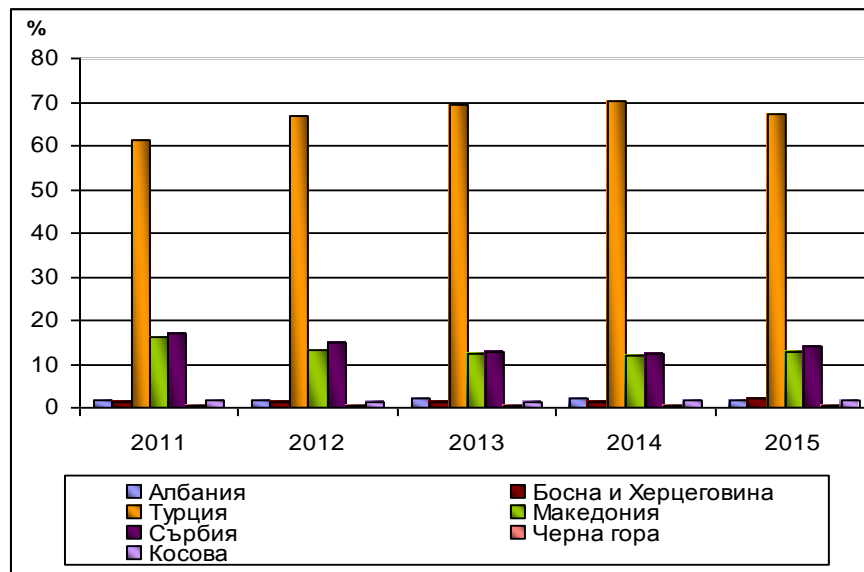
Източник: Външна търговия, БНБ, <http://www.bnb.bg/Statistics/index.htm> и собствени изчисления

Както износьт, така и вносьт влияе съществено върху състоянието и структурата на националната ни икономика. От данните от фиг. 1. е видно, че за разглеждания период се наблюдава непрекъснато нарастване на вноса. Докато през началната година на изследвания период вноса е 1614,4 млн. евро, то през 2015 г. достига до 2126,5 млн. евро, т.е. увеличението е 1,3 пъти спрямо 2011 г. Абсолютният прираст на вноса с верижна база показва, че най-голямо нарастване има през 2013 г. спрямо 2012 г. (с 217,3 млн. евро).

Друг аспект на анализа е установяване на настъпилите изменения в регионална структура на стокообмена на стоки на балканските страни.

Данните от фиг. 2 и фиг. 3 разкриват съществени различия в търговския обмен на изследваните държави. Установява се, че най-развита е външно-търговската дейност с Турция, Сърбия и Македония.

Фиг. 2. Динамика на износа по страни през периода 2011 – 2015 г. в %

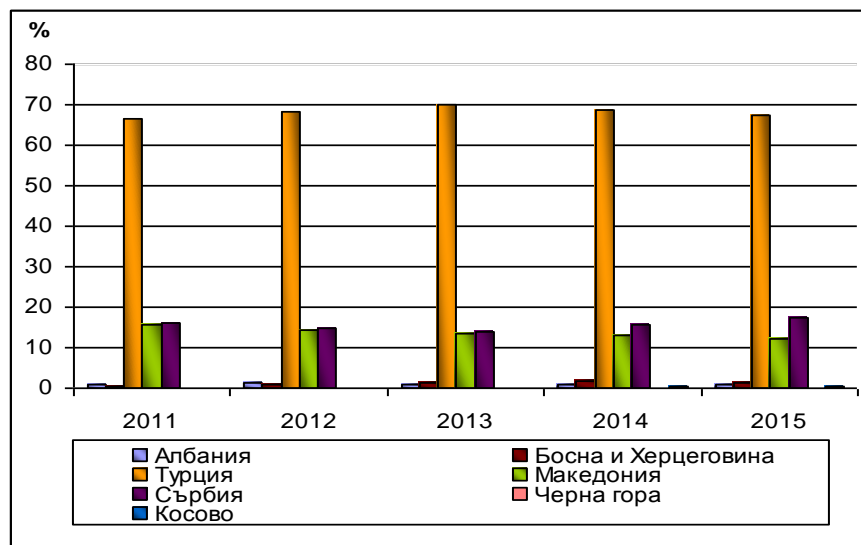
Източник: Външна търговия, БНБ, <http://www.bnb.bg/Statistics/index.htm> и собствени изчисления

Същевременно се наблюдава, че най-интензивно българските предприятия осъществяват търговски операции с Турция - и вносът, и износът заемат най-голям относителен дял в регионална структура на външната търговия със стоки. Делът на износа е между 61,34 % и 70,10 %, а на вноса - между 66,66 % и 70,17 %. Това означава, че за периода 2011-2015 г. са налице сравнително устойчиви по своя характер търговски взаимоотношения.

На следващо място като основни търговски партньори се нареждат Сърбия и Македония. Констатират се различни тенденции в динамиката на стокообменът с тези страни. Данните от фиг. 2 показват, че износът към Сърбия проявява трайна тенденция на намаляване до 2014 г., когато достига до най-нисък дял от 12,28%, последван от рязко увеличение през

2015 г. – 14,01%. Сходна е тенденцията на износа към Македония – до 2014 г. се отчита неблагоприятен процес на намаление, но през последната 2015 г. от изследвания период слабо нараства.

Фиг. 3. Динамика на вноса по страни през периода 2011 – 2015 г. в %

Източник: Външна търговия, БНБ, <http://www.bnb.bg/Statistics/index.htm> и собствени изчисления

По отношение на вноса от Сърбия е видно, че до 2013 г. е налице негативна тенденция на намаление, последвана от благоприятни промени през последните две години от изследвания период. Внимание заслужава факта, че през 2014 г. вносът нараства рязко, което се обяснява с високия темп на растеж, който през същата година достига 115,5 %. Вносът от Македония се характеризира с устойчива негативна тенденция, тъй като от 15,44 % през 2011 г. вноса намалява до 12,01 % през 2015 г.

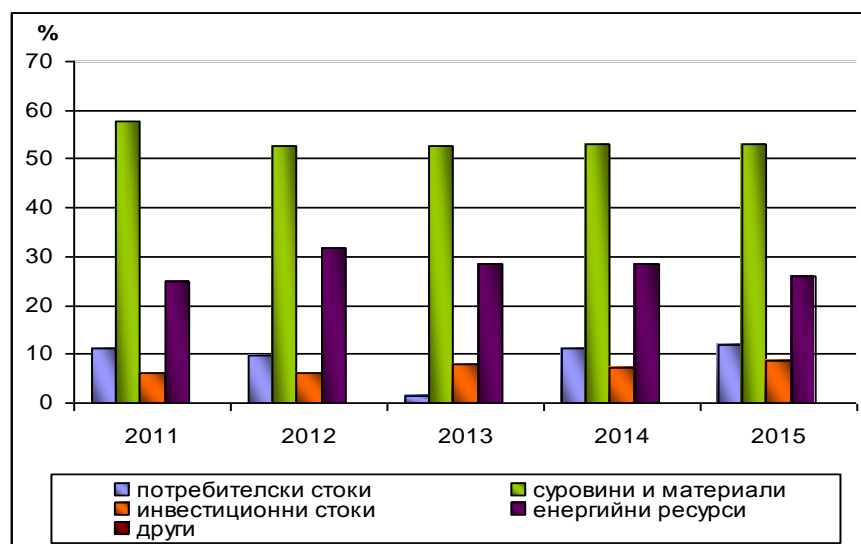
Прави впечатление, че стокообменът със стоки с Албания, Босна и Херцеговина и Косово е със сравнително ниска интензивност. Тенденциите за изследвания период от 2011 г. до 2015 г. не са еднозначни. Характерно е, че темпът на растеж на износа към Албания намалява през 2012 г., последван от увеличение през 2013 г. През следващите две години посоката на промените се сменя и темпът достига до 97,9 % през 2014 г. и

93,9 % през 2015 г. По отношение на темпа на растеж на износа към Косово се очертава сходна тенденция. За Босна и Херцеговина се констатира трайно увеличение на темпа на растеж на износа с изключение на 2014 г.

При вноса от Албания се откроява рязко намаляване на темпа на растеж през 2013 г., последван от значително увеличение през 2014 г. През последната година темпът на растеж отново намалява като достига до 98,4 %. За темпът на растеж на вноса от Босна и Херцеговина е характерно трайна тенденция на намаление, като от 188,5 % през 2012 г. темпът достига до 91,3 % през 2015 г. По отношение на темпът на растеж на вноса от Косово се наблюдават разнопосочни и резки колебания в отделните години. Констатира се както рязкото нарастване на темповете на растеж на вноса през 2012 г. (225,0%) и 2014 г. (416,7 %), така и рязко намаление през 2015 г. с 114,7 %.

За целия изследван период от 2011 г. до 2015 г. най-нисък е стокообменът с Черна гора. Делът на износа е между 0,43 % и 0,59 %, а на вноса - между 0 % и 0,14%.

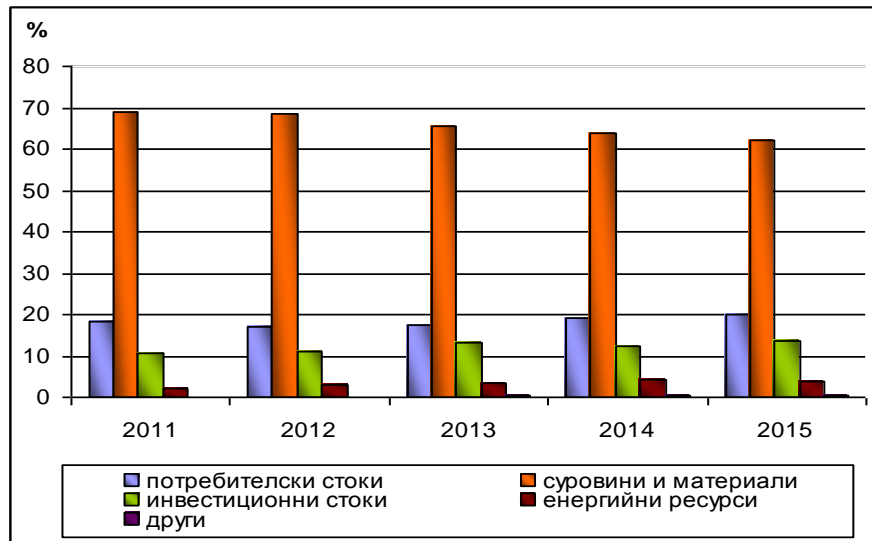
Фиг. 4. Динамика на износа по видове стоки според начина на използване през периода 2011 – 2015 г. в %

Източник: Външна търговия, БНБ, <http://www.bnb.bg/Statistics/index.htm> и собствени изчисления

Друго направление на проучването на външната търговия с балканските държави е анализът на динамиката на външнотърговския стокообмен по видове стоки. Данните от фиг. 4 разкриват, че България изнася в балканските държави предимно суровини и материали. Техният относителен дял в стоковата структура на износа към тези държави е най-висок през целия период, като се движи между 52,71 % и 53,05 %. Същевременно се констатира трайно увеличение на темпа на растеж на износа с изключение на 2015 г. Второ място в износа към балканските държави заемат енергийните ресурси, като относителният им дял във структурно отношение е почти 3 пъти по-малък. За изследвания период сравнително висок относителен дял в структурата на стоките, които изнася България към балканските държави, заемат и потребителските стоки – между 9,7 % и 11,93 %. Прави впечатление, че е нисък делът на износа на инвестиционни стоки.

Фиг. 5. Динамика на вноса по видове стоки според начина на използване през периода 2011 – 2015 г. в %

Източник: Външна търговия, БНБ, <http://www.bnb.bg/Statistics/index.htm> и собствени изчисления

За периода от 2011 г. до 2015 г. в структурата на вноса на стоки настъпват сериозни изменения спрямо тази на износа (вж фиг. 5). Водеща група стоки остават суровините и материалите. Прави впечатление, че след 2011 г. се наблюдава трайна тенденция към намаляване на относителния дял на тези стоки в структурата на вноса на стоките в България. Това се обяснява и с факта, че за изследвания период темпът на нарастване с верижна база непрекъснато намалява. За разлика от износа на второ място по интензивност на вноса са потребителските стоки, като постепенно увеличават дела си от 18,45 % през 2011 г. на 19,97 % през 2015 г. Характерно обаче е, че темпът на растеж на вноса на тези стоки рязко нараства през 2013 г., последван от постепенно намаляване през следващите две години.

По отношение на инвестиционните стоки е характерно, че за разлика от износа относителният им дял в структурно отношение при вноса е значителен – между 6,05 % и 8,77 %. Същевременно средният темп на нарастване на вноса от балканските държави е 114,7 %, което означава увеличаване на вноса с 1,147 пъти всяка година спрямо предходната или с 14,7 % за година. Налице е тенденция към ограничаване на ролята на балканските държави в търговските ни отношения по отношение на вноса на енергийни ресурси. В структурно отношение относителният им дял варира от 2,05 % до 4,28 %.

3. Заключение

От направеният анализ могат да се направят следните обобщаващи изводи:

1. Външнотърговският стокообмен със стоки с балканските държави има динамичен характер. Независимо от това той се характеризира с положително търговско салдо за периода от 2011 до 2015 г.
2. Основни търговски партньори на България за изследвания период са Турция, Сърбия и Македония. Същевременно с нисък и устойчив относителен дял в осъществяването на търговски операции са Албания, Босна и Херцеговина и Косово. С най-ниска интензивност е стокообменът с Черна гора.
3. За периода 2011-2015 г. България изнася главно суровини и материали, както и енергийни ресурси.

4. В продуктовата структура на вноса водеща група стоки са суровините и материалите. Значителният относителен дял на инвестиционните стоки в продуктовата структура на вноса е предпоставка за увеличаване на производството и на износа.

Изследването и анализът на динамиката на външната търговия на предприятията в България с балканските държави показва, че е необходимо да се предприемат действия за стимулиране на външно-търговската дейност с тези страни, за които се наблюдава ниска интензивност на стокообмена. Особен акцент следва да се постави върху насърчаване на износа не само на суровините и материалите, а на всички стокови групи. Фокусиране на вниманието върху увеличаването на търговския стокообмен на България с балканските държави е предпоставка за икономическа устойчивост и успешно развитие на бизнеса.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелов, Ив. (2005). Конкурентоспособността най-голямото предизвикателство пред България в ЕС, Национална конференция, БАН, ИИ
- Ангелова, П., Л. Иванов, Пл. Петков, Кр. Славева (2011). Външната търговия на България в контекста на европейската икономическа интеграция, сп. Диалог, ИГИ, Извънреден тематичен, октомври
- Георгиев, Г., В. Калчев, Б. Андонов (2003). Външноикономическа дейност, Тракия, С.
- Кирякова-Динева, Т. (2016). Ефекти на межкултурния диалог в туризма. Предприемачество, 4 (2)
- Пехливанов, В., В. Кюрова (2013). Курс по международни стокови пазари, „Смилков“ ЕООД, Благоевград
- Wagner, J. (2007). Exports and productivity: A survey of the evidence from firm level data, *The World Economy*, 30(1), 60-82